Zangvogels van Ameland

door m. tuinga en d. a. vleugel
met een tekening van Han Krug

De mensen, die in de eerste dagen van Augustus 1949 vanuit onze kampen te Ballum het wijde Ameland in alle richtingen hebben doorkruist, om enig inzicht te krijgen in de avifauna van dit mooie waddeneiland, moeten van de zangvogelbevolking wel een zeer schamele indruk gekregen hebben. Dat brachten de omstandigheden uiteraard met zich mee.

Wie in Augustus een waddeneiland bezoekt, wordt meestal volkomen in beslag genomen door de meeuwen- en sternsoorten en de grote troepen steltlopers, die daar, voortdurend in aantal groeiend, wadden en strand komen bevolken. En juist dàn, terwijl die vogels door hun luidruchtigheid onze aandacht trekken, gaan de kleinere zangvogels meestal in stilte huns weegs. Het is daardoor, dat vogelwaarnemers in het algemeen geneigd zijn de zangvogels te verwaarlozen. Om iets van de aldus ontstane leemten in onze kennis aan te vullen, schreven wij juist over hen. Voor wij een en ander van onze waarnemingen geven, danken wij de heren Mr. R. de Bruyn, Han Krug, H. Misset en W. J. Resoort voor de gegevens, die zij ons zonden en die ten dele in dit stuk verwerkt zijn.

Het is geen wonder, dat men op het eiland bijna uitsluitend vogels van het vlakke veld aantreft, want bossen komen er vrijwel niet voor. De beide eendenkooien en het nieuwe bos om de kwekerij in de Briksduinen bij Nes bezitten wat loofhout en verder is er wat dennenaanplant bij elk van de vier dorpen, maar daarmee houdt het dan ook op. Randbegroeiing van wegen en houtwallen om de landerijen vindt men er nagenoeg niet.

In de Oogstmaand is het komkommertijd bij de kleine zangers. Een enkeling, wat laat met een broedsel, laat zich nog horen, wanneer wij het nest al te dicht naderen, of wanneer hij zijn jongen uit onze nabijheid tracht weg te lokken, maar de meesten doen er toch het zwijgen toe. Het geluid, de zang, is voor een juiste determinatie van een vogelsoort altijd van grote waarde en dat geldt in het bijzonder voor de kleine zangvogels. Wanneer een vogel zich schuil houdt, hebben wij aan de lokroep alleen niet voldoende, om met zekerheid de soort te bepalen. Om een voorbeeld te geven: de deelnemers aan de excursie naar de oude eendenkooi bij Nes zullen zich herinneren, hoe een fitis ons daar geruime tijd beziggehouden heeft met zijn aardige lokroep, een zacht tu-ie, tu-ie, dat evenwel niet te onderscheiden is van de lokroep van de tjiftjaf. Nu broedt de fitis wèl en de tjiftjaf niet op de waddeneilanden (althans niet op Ameland) en daarom kon de familie, die daar in de dichtbegroeide vangpijpen van de eendenkooi rondscharrelde, wel met zekerheid gehouden worden voor ouden met jongen van de fitis, die zich elk jaar die kooi tot broedgebied kiest. Hadden zij echter, al was het maar even, hun zang laten horen, dan was alle twijfel bij ons weggenomen. Ook in het Nesserbos komt de fitis wel voor.

In de onmiddellijke omgeving van het kampterrein waren het van de zangbrouwerij brachten. Ook in de weidegebieden komen zij zeer veel voor, vaak gingen beide soorten nog zingend de hoogte in.

In de wanden van de zandafgraving, even ten Westen van het kampterrein, had een tiental oeverzwaluwen enige jaren geleden nog een kleine kolonie, maar daarvan was thans niets meer te bespeuren. Als zij het voor het uitkiezen hebben, prefereren deze diertjes altijd een stevige grondsoort om er

hun holen in te maken. Dit zal dan ook wel de reden geweest zijn, dat zij deze losse zanderige wanden weer verlaten hebben en teruggekeerd zijn naar de beproefde fragmenten van de oude zeedijken. Deze dijken beschermden eertijds de Ballumer en Hollumer mieden tegen het water. Ook broeden zij graag in de typische dijkjes van zand en zoden, die nog op menige plaats de landerijen omzomen. Bovendien hebben zij daar het water van „dôben", slenken en dijksloot in hun nabijheid, wat deze vogelsoort ook altijd erg op prijs schijnt te stellen. Precies ten Zuiden van Ballum, aan de Langesloot, hadden zij in 1948 nog een kolonie van ongeveer tachtig nesten, waarvan een groot aantal gangen op één à anderhalve meter hoogte boven het water gelegen was. Dit jaar was het aantal bewoonde nesten daar belangrijk minder, maar aan de andere kant hadden zij gelukkig op verschillende plaatsen tussen deze kolonie en de Ballumerbocht nieuwe, kleinere kolonietjes gesticht. Toch moet deze soort in de jaren tussen 1925 en 1935 in belangrijk groter aantal op Ameland gebroed hebben dan de laatste jaren het geval is. Desondanks blijft de oeverzwaluw een karaktervogel voor Ameland. Eén excursie had het geluk in Ballum een heel gezelschap van deze zwaluwen op de telefoondraden aan te treffen, wat men elders alleen van boeren- en huiszwaluwen ziet.

De boerenzwaluw komt in alle dorpen en bij de enkele verspreid staande boerderijen van het eiland voor. De huiszwaluw daarentegen vinden wij er in slechts enkele paren, voornamelijk te Ballum. Gierzwaluwen komen er niet als broedvogels voor. Deze laatste soort verlaat ons land zeer vroeg (de eerste trekken reeds begin Juli weg), zodat wij de vogel, die tegen de vuurtoren verongelukte en daar door een excursie gevonden werd, met stelligheid als trekker kunnen bestempelen.

Om die vuurtoren, daar midden in de Hollumerduinen, ligt het domein van de gele kwikstaart. Ook overal elders op het eiland komt hij voor, maar nergens horen wij zijn helder tsie-jiep, tsie-jiep zo veelvuldig als in de droge duinen op de Westpunt van het eiland, en dat is toch wel merkwaardig voor een vogel, die zich doorgaans nogal tot wat nattigheid aangetrokken voelt. Weliswaar zat hij soms bovenop een van de steil afgeslagen duinen langs het Amelander Gat, maar zelden zagen wij hem toch op het strand om daar wat te foerageren. Ondertussen komt hij ook op de andere Waddeneilanden wel als broedvogel in de duinen voor.

De witte kwikstaart was de eerste zangvogel, die wij op het eiland ontmoetten. Hij had zijn nest tussen de bazaltblokken, die opgeslagen liggen aan het eind van de pier in Nes en met voer in de bek zagen wij hem vaak angstig roepend rondvliegen na aankomst van de boot, tot de laatste badgasten over de dijk in de richting van het dorp verdwenen waren. Die bazaltblokken doen dienst om de dijk aan de Zuidkant van het eiland te versterken. Het zijn niet alleen kwikstaarten, die een dankbaar gebruik maken van de nestgelegenheid, die hun tussen deze stenen geboden wordt. Soms hoorden wij, angstig dicht bij de waterlijn, het gepiep van jonge spreeuwen, hoewel voor deze soort op de oude behuizingen in de dorpen ruimte genoeg is. Een enkele maal kunnen wij in het voorjaar ook het nest van de graspieper vinden, als wij, langs de dijk fietsend, hem plotseling ergens uit een gat tussen de keien zien wegvluchten. Behaaglijker schijnt hij zich echter te voelen aan de binnenkant van de dijk langs de steile wanden van de sloot, want daar komt hij veelvuldig voor.

De wielen, gelegen aan de binnenzijde van de dijk, die de Ballumer en Hollumer miede omgeeft, vormen een uitermate geschikt broedterrein voor de rietzangers, die wij er in Augustus geregeld even boven de begroeiing van riet en lisdodden zagen uitvliegen, om ons een brokstukje van hun aardige zang te laten horen. Of zij er ook werkelijk broeden, weten wij niet, want nimmer vonden wij er een nest of zagen wij er jongen.
Ook bemerkten wij in een van deze wielen een rietgors. Rietland is zijn gewone domein. Minder bekend is, dat hij soms ook andere terreinen uitkiest. Zo komt hij in het Sloe in Zeeland voor in de dichte vegetatie van het Grote Slijkgras, dat terwille van de aanslibbing is aangeplant. En last but not least troffen we nu in de Zwanewaterduinen een familie in de helmbegroeiing aan. Ook op Terschelling vertoefde deze soort in 1946 in helm, naar we toen vanuit het Leiderskamp vaststelden.

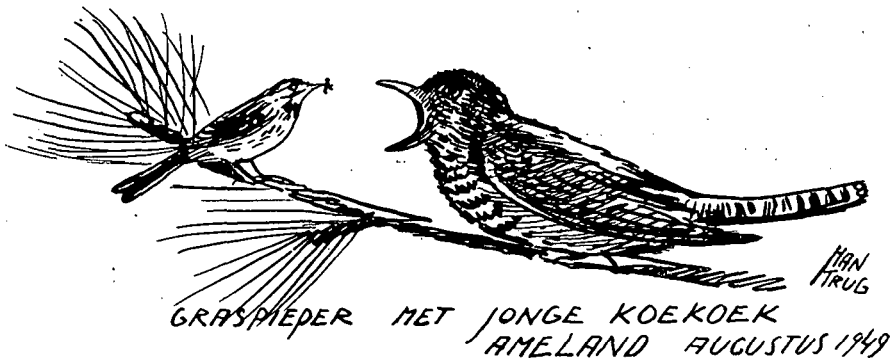

GRASPIEPER MET JONGE KOEKOEK
AMELAND AUGUSTUS 1949

Aan de Noordzijde van de weg van Ballum naar Hollum in de natte Lange Duinen en ook in de tussen Ballum en Nes gelegen Zwanewaterduinen leidt de sprinkhaanrietzanger zijn verborgen leven. Maar zo vaak men hem hoort, zo weinig ziet men hem. Toen de kooi ten Oosten van Buren in de oorlogsjaren niet gebruikt werd en men haar vrij kon betreden, was daar in het voorjaar in het dichte struweel steevast de afwisselende zang van de bosrietzanger te horen. Tijdens de kampdagen was een inspectie van dit aardige kooibos helaas niet mogelijk, omdat men op het punt stond weer met vangen te beginnen en daarbij kan men geen bezoek en zeker geen excursies gebruiken. Dat kooibos wordt telken jare onveilig gemaakt door een paartje zwarte kraaien, dat in de voor de wilde eenden neergezette broedkorven dikwijls een welvoorziene dis vindt, zeer tot ergernis van de kooiboer, wat hij hun al op vele manieren getracht heeft duidelijk te maken. Eén van de aardigste waarnemingen in deze kampen gedaan, betrof de jonge koekoeken, volgens sommigen wel vier stuks. Aanhoudend klonk de schrille bedelroep en wanneer er mensen naderden, alarmeerden de graspiepers heftig. Deze laatsten hielden zich noodgedwongen gedurig in de hun vreemde omgeving, het dennebosje op. Regelmatig stopten de graspiepers hun pleegkinderen rupsen e.d. in de wijd gapende rode bekken. Ze zaten daarbij ook wel op de rug of kop van de aangenomen jongen. We konden vrij aardig de duur der verzorging buiten het nest bepalen: minstens veertien dagen. Ook jonge zangvogels, b.v. fitissen en roodborstjes, worden nog minstens twee weken na het uitvliegen door de ouden verzorgd.

Opvallend was wel in het duingebied, dat er zo weinig tapuiten werden gezien, want deze soort broedt op Ameland overigens vrij algemeen. Maar één keer werden jongen aangetroffen. Hetzelfde geldt voor de kneutjes en de grauwe klauwieren. Dat de jonge paapjes, die wij in de dichte duindoornvegetatie van de Lange Duinen in de kijker kregen, op Ameland werden grootgebracht, is wel zo goed als zeker. Hetzelfde zouden wij echter niet durven beweren van de roodborsttapuit, die in de kooiduinen werd gesignaleerd.
Tenslotte zij nog meegedeeld, dat de trekkers vrij weinig talrijk schenen te zijn. Er werd o.a. een wielewaal gezien.
De zangvogeltrek, die het eiland aandoet, komt vrij stellig van Schiermonnikoog of verder daar vandaan van de eilanden uit de Duitse Bocht. Niet recht uit zee, uit het Noorden, zoals wel beweerd is. Hierop wezen reeds jaren geleden van Dobben en Makkink. Wie zich uitvoerig van de trek op de Waddeneilanden op de hoogte wil stellen, zij verwezen naar hun publicaties.
Ons interesseerde hier vóór alles de zangvogelbevolking van Ameland, die, de pessimisten ten spijt, stellig niet minder rijk is dan die van b.v. Terschelling. Met de andere vogelsoorten, die zich in het broedseizoen dit eiland tot verblijfplaats kiezen, maken zij het een bezoek door de vogelaar overwaard.
In een ander stuk, waarvoor wegens de omvang helaas geen plaats mag gevraagd worden in ons blad, hopen we dit nog nader aan te tonen.

Vogelaars op het Amelander wad

Wie heeft goede foto's?

Voor de uitbreiding van ons tentoonstellingsmateriaal zou ik graag de beschikking hebben over negatieven van foto's, welke de diverse uitingen van ons NNV-werk in beeld brengen. Ik denk daarbij in de eerste plaats aan kampfoto's, excursiefoto's, foto's van congressen en werkgroepen, etc. Het ligt in de bedoeling van deze negatieven vergrotingen te maken, die op tentoonstellingen geëxposeerd kunnen worden.
Leden, die ons kunnen helpen, wordt verzocht zich met ondergetekende in verbinding te stellen. De negatieven worden ten spoedigste teruggezonden.

Fop. I. Brouwer, Haren (Gr.).